

Title	For restriktivt? Om bestemmende relativsætninger med substantiv i bestemt form som korrelat
Author(s)	Jacobsen, Henrik Galberg
Citation	IDUN —北欧研究—. 23 p.61-p.74
Issue Date	2019-03-31
oaire:version	VoR
URL	https://doi.org/10.18910/71772
rights	
Note	

Osaka University Knowledge Archive : OUKA

<https://ir.library.osaka-u.ac.jp/>

Osaka University

For restriktivt? Om bestemmende relativsætninger med substantiv i bestemt form som korrelat

Henrik Galberg Jacobsen

Indimellem får jeg spørgsmål fra fx gamle elever eller kolleger i ind- og udland om grammatiske eller andre sproglige problemer i dansk, og jeg bestræber mig gennemgående på at svare hurtigt og kortfattet og kontant. Nogle gange kan et spørgsmål imidlertid give mig anledning til mere indgående undersøgelser og overvejelser og resultere i ganske omfattende svar på det stillede (og tilgrænsende) spørgsmål.

Det var fx tilfældet i september 2017 da jeg fra en dansk oversætter i udlandet fik et spørgsmål om form og brug af bestemmende (restriktive) og parentetiske (beskrivende) relativsætninger. Når jeg ikke kunne modstå fristelsen til at gå nærmere i clinch med spørgsmålet, var der flere grunde til det. For det første var det et spørgsmål som jeg også selv havde funderet over med mellemrum i en årrække, til dels i forbindelse med mit arbejde i og for Dansk Sprognævn med at formulere regler for et grammatisk pausekommasystem (enhedskomma, nyt komma, kommatering uden startkomma, her i artiklen i det følgende omtalt som *nyt komma*). Og for det andet – og ikke mindst – var det et emne jeg vidste også interesserede Toshihiro Shintani.

Shintani og jeg havde flere gange diskuteret bestemmende (især) og parentetiske relativsætninger, og han havde skrevet artikler om relativsætninger og inddelingen af dem (1988, 1996, 1998; i de to sidstnævnte med særligt fokus på bestemmende relativsætninger af den type jeg nedenfor kalder type B, og på de problemer den volder for japanske danskstuderende. Derudover havde han ved flere lejligheder skrevet om kommateringen i dansk (1994, 2004a, 2004b), herunder om nyt komma, hvor netop distinktionen mellem bestemmende og parentetiske relativsætninger er af afgørende betydning. Og så havde jeg netop kort før jeg fik spørgsmålet fra den danske oversætter, lovet at levere et bidrag til det festskrift som Shintanis kolleger ved Afdelingen for Dansk og Svensk ved Osaka Universitet ville overrække ham ved hans pensionering i foråret 2019.

Så det var oplagt at skrive svaret til den danske oversætter med særlig tanke på Shintani som kommende (med)læser og på at det også skulle kunne stå for Shintanis skarptskuende grammatikerblik. Det håber jeg det kan. Under alle omstændigheder har

arbejdet med svaret givet mig en kærdkommen lejlighed til nu at sige tak til Toshihiro for gode – og svære – spørgsmål og diskussioner i årenes løb og for hans indsats for udbredelsen af kendskabet til det danske sprog i Japan (og i Danmark), såvel på detailniveauet (udover de ovennævnte arbejder også i artikler om brugen af *s*-passiv og *blive*-passiv, jf. 1990 og 1992) som på det mere generelle niveau i lærebogen *Denmaakugo* 'Dansk sprog' (Shintani, Obe & Breck Pedersen 2014).

Nedenfor gengives først spørgsmålet fra den danske oversætter, i let forkortet form, og derefter mit svar, i en mere gennemgribende revideret form. Revisionen har i høj grad bestået i en suppling med eksempler og iagttagelser fra artikler i *IDUN* af Toshihiro Shintani (1996 og 1998) og Rie Obe (2004), artikler som jeg ikke var tilstrækkelig opmærksom på i første omgang, og som har bidraget væsentligt til min forståelse af problemet og min opfattelse af den bestemmende type B-konstruktion som en genuin (omend stadig problematisk) konstruktion i dansk.

Spørgsmålet

Spørgsmålet fra den danske oversætter tog udgangspunkt i eksemplerne

A *De breve*, der var korrekt frankerete, kom hurtigt frem.

B *Brevene*, der var korrekt frankerete, kom hurtigt frem.

– med sætning A som eksempel på en *bestemmende* relativsætning, modsat den *parentetiske* relativsætning i B. Den pågældende oversætter mente imidlertid at have iagttaget et vist overforbrug i oversættelser fra engelsk af typen ”*Brevene*, der var korrekt frankerete ...”, ikke bare i tilfælde hvor man ikke kan se af det engelske forlæg om relativsætningen er bestemmende eller parentetisk, men også i tilfælde hvor det faktisk fremgår af forlægget at den er bestemmende. Oversætteren var betænkelig ved denne brug, fordi den betød at den mulighed vi har på dansk, for klart at angive det når en relativsætning faktisk er bestemmende, så ikke bliver udnyttet, og bad om en kommentar fra mig.

Hovedtyperne

De typer konstruktioner med relativsætning der er relevante i den aktuelle sammenhæng, kan illustreres med typeeksemplerne nedenfor.¹

¹ Her og i det følgende sætter jeg traditionelt komma (grammatisk komma, kryds og bolle-komma, (obligatorisk) startkomma) i eksemplerne, svarende til den kommatering der er valgt i den pågældende

- A *De* breve, der var korrekt frankerede, kom hurtigt frem.
- B Brevene, der var korrekt frankerede, kom hurtigt frem.
- C *'De* indleverede breve, der var korrekt frankerede, kom hurtigt frem (med trykstærkt *de*).
- D *oDe* indleverede breve, der var korrekt frankerede, kom hurtigt frem (med tryksvagt *de*).

Fælles for de fire typer er at deres korrelat er bestemt (markeret med bestemthed). I type A, C og D er bestemtheden markeret ved hjælp af det foranstillede determinativ *de* (singularis *det/den*). Og i type B er bestemtheden markeret ved hjælp af bestemthedsendelsen (den efterhængte/efterstillede artikel) i substantivet: *brevene* (*brevet/pakken*).

Entydighed og dobbeltydighed

De enkelte typer kan karakteriseres således:

Type A, dvs. typen med foranstillet determinativ og umiddelbart efterfølgende substantiv, er *entydig* i den forstand at relativsætningen kun kan forstås som bestemmende.

Type B, dvs. typen med bestemthedsendelse i stedet for foranstillet determinativ, er derimod *dobeltydig*, idet relativsætningen i den dels kan forstås som parentetisk (og vel nok primært forstås sådan), dels kan forstås som bestemmende. Det er denne type der er problemtypen; af Shintani (1996) betegnes den i den bestemmende version med formelen {Subst-EN + Bst-relat}, af Obe (2004) yderligere forkortet til {-EN + R}.

Type C og type D, hvor der er indskudt et adjektiv mellem determinativ og substantiv, og hvor det indledende determinativ i C er trykstærkt (har hovedtryk) og i D er tryksvagt (har nultryk), er *begge entydige*: Relativsætningen i C kan kun forstås som bestemmende, og relativsætningen i D kan kun forstås som parentetisk. Det er vigtigt at gøre sig klart at entydigheden i disse to typer hænger sammen med en udtaleforskel (tryk vs. ikke-tryk), og at den altså er betinget af at sætningerne foreligger i mundtlig (talt) form. I skriftlig (skrevet) form falder C og D – når der som her er valgt traditionel kommatering med obligatorisk startkomma foran ledsætninger – sammen i den uhjælpeligt dobbeltydige **type CD**:

oversætters institution. Tegnsætningen i eksempler der citeres fra grammatikker og andre kilder, er dog den pågældende kildes egen.

CD De indleverede breve, der var korrekt frankeret, kom hurtigt frem.

Det er altså ikke bare type B der giver forståelsesproblemer i skriftsproget, men også den fusionerede type CD. De kan begge gøres entydige ved hjælp af forskellige omskrivninger eller præciseringer (se nærmere i note 3). Det er dog kun type B der til en vis grad kan entydiggøres grammatisk, idet de konstruktioner med efterhængt artikel (”Brevene, der ...”) der fra afsenders side er ment som bestemmende, næsten altid kan omskrives til den entydige type A (”De breve, der ...”).

Fremmed fugl eller genuin konstruktion?

Der er mit indtryk at der i nogle kredse – vist især blandt oversættere og engelskundervisere – er en vis modstand mod bestemmende relativsætninger af type B, undertiden så stærk at den kan tendere mod total afvisning. Det er da nok også rigtigt at der i tekster oversat fra engelsk er et vist overforbrug af denne type, og det kan heller ikke udelukkes at forekomsten af den i moderne danske tekster uden direkte engelsk forlæg kan hænge sammen med engelsk påvirkning af dansk syntaks på dette punkt (Hjørnager Pedersen 1988: 52 f.; Galberg Jacobsen 1994: 17; jf. Obe 2004: 51).

Forekomsten af konstruktionen i de sidste ca. 200 års dansk er imidlertid så veldokumenteret at det kan fastslås at der er tale om en ”normal” dansk konstruktion. Det fremgår bl.a. af at konstruktionen er nævnt og eksemplificeret (til dels som jævnbyrdigt alternativ til type A) i flere danske grammatikker over dansk (eksempler mærket [Shi] og [Obe] er registreret i hhv. Shintani 1996 og Obe 2004):

1. **Den** Maler, e. *Maleren*, som boer der ... (Høysgaard 1752/1923: 49)
2. Beed ham forvare *Bogen*, e. **den** Bog vel, som jeg laante ham. (Smst.)
3. Ovn, der er opsat i Stuen. (Baden 1785: 111)
4. Bøgerne, som staae i Hylden, maae du ikke røre; men dem, som ligge paa Bordet, kan du tage. (Dichman 1800: 415)
5. Pengene, hvilke du gav mig, vare urigtigen talte. (Smst.)
6. Der står manden, hvem jeg har kjøbt hesten af. (Flor 1864: 28)
7. Huset, (som) han byggede. (Matzen 1893: 79)
8. Det er nu meget bedre med mine knæer; i den sidste uge har jeg for det meste kunnet rejse mig fra *stolen* jeg har siddet på, ikke blot uden andres hjælp, men også uden at støtte mig med albuen til *bordet* jeg har siddet ved. (Lefolii 1906: 131; min

fremhævelse) [Obe]

9. Den mand (*eller* manden), med hvem jeg talte, er min svoger. (Mikkelsen 1911, s. 505)
10. Pengene, han dengang fik, har han allerede brugt. (Smst., s. 192) [Shi]
11. Her er drengen, der reddede sin søster fra at drukne. (Koefoed 1958/1979, s. 177) [Shi]
12. Damen, der (som) besøgte os i går, og som smilede så venligt. (Smst.) [Shi]
13. Syrenen vi plantede i foråret, er gået ud. (Aa. Hansen 1967, bd. 2, s. 187) [Shi]
14. Manden jeg mødte. (Smst., s. 180) [Shi]
15. lægen til hvem jeg henvendte mig/lægen hvem jeg henvendte mig til. (Lomholt 1982, s. 117) [Shi]
16. Der ligger hotellet, som jeg boede på. (Allan *et al.* 1995: 203; 2. udg., 2010: 228) [Shi]
17. Kjolen, (som) jeg viste dig i går, er for lang. (Smst.) [Shi]
18. Græsset, (som) vi sad på, var endnu vådt. (Smst.: 204; 2. udg., 2010: 228) [Shi]
19. Så du pigen som væltede min cykel? (Børup *et al.* 2000: 29)
20. Suppen, du har lavet, er lidt for stærk til børnene. (Zola & Holm Christensen 2005/2014, s. 234)
21. Kender du manden, som bor ovenpå? (Smst., s. 236)
22. kvinden der står ovre i hjørnet, er min nabo. (GDS, 2011, s. 1517; se også nedenfor i afsnittet ”En stilforskel?”)

Eksempel 3 fra Baden 1785 er usikkert, men de øvrige eksempler må anses for at være sikre, herunder ikke mindst dem der har udeladt relativpartiklen *som* eller markerer at den kan udelades, fx 7 og 10, eller dem hvis forfatter har brugt pausekomma/nyt komma, fx 13 og 22.

Udover grammatikereksemplerne er yderligere en lang række bestemmende type B-citater i fiktions- og faktatekster noteret af Shintani (16 eksempler) eller Obe (ca. 310 eksempler, fordelt på 11 bøger i perioden 1825-2000), fx

23. bondæn thær ham fæller. (*Jyske Lov* (1241) i håndskrift fra ca. 1300) [Obe via Aa. Hansen 1927: 48]
24. bondæn thær han ær til faræn. (Smst.)
25. Der var malet noget i Bogen han fik op paa Catedret ... (H.C. Andersen 1826) [Obe: A30]
26. jeg saae Stedet, hvor Marino Falieri blev henrettet. (M.A. Goldschmidt 21.12.1846) [Obe: C6]
27. Stille gik hun ind og aabnede Brevet, Faderen havde lagt på hendes Bord. (Herman Bang 1898/1901) [Obe: F12]

28. og maskineriet der skulle holde øje med det er så overbelastet ... (Anders Bodelsen 1969) [Obe: I 6]
29. Han havde svært ved at stille øjnene skarpt på blomsterne, jeg havde med. (Wraa & Dalager: *Myrens fortællinger* 2, 1987) [Shi: eks. 20]
30. Leif Jørgensen ser ud på landskabet, han kører forbi. (Niels Lund 1994) [Shi: eks. 18]
31. Som en af hans juridiske medarbejdere udtrykte det i ugen, der gik. (*Weekendavisen*, udlandsudg. 24.-30.5.1996) [Shi: eks. 22]
32. I ugerne, der fulgte efter optrappede Chirac den udenrigspolitiske aktivitet. (smst.) [Shi: eks. 25]
33. Alle folk var så flinke herude, de andre ved bordet, manden der havde hjulpet mig, alle. (Morten Hansen: *Søllerød Blues*, 2000) [Obe: K 2].

Det går altså ikke at betragte den bestemmende type B-konstruktion som en fremmed fugl der kun forekommer i (dårlige) oversættelser fra engelsk. Heller ikke bemærkningen i Gregersen 1996 (også refereret hos Møller Andersen 2004: 25), forstået som udtryk for at typen skulle være særlig udbredt blandt unge, kan siges at være bekræftet, efter at Obe 2004 har dokumenteret dens udbredelse i (voksen)litteratur fra 1825 og til 2000.

Der er i øvrigt i Obes materiale en overraskende stor andel af bestemmende type B-eksempler i nogle af de, især ældre, undersøgte bøger, i H.C. Andersens dagbøger og eventyr henholdsvis 49 % (48 eks. af i alt 98) og 38 % (105 eks. af 276); derefter falder procentandelen fra 25 % til 9 % med fx 25 % i Anders Bodelsens *Frysepunktet* (1969), 12 % i Hans Scherfigs *Det forsømte forår* (1940) og 9 % i Martha Christensens *Manden, som ville ingen ondt* (1989).

En stilforskel?

I *GDS* er der følgende behandling af forholdet mellem bestemmende relativsætninger af type A og B:

Det nominale korrelat til en restriktiv relativsætning har oftest demonstrativt *den*:

[A]

har du taget den nøgle der lå her?
 hvad nummer på vejen havde det hus som brændte ned?
 nu skal du bare se de sko jeg købte i går

Men bestemt artikel kan også forekomme, især skriftsprogligt:

[B]

har du taget nøglen der lå her?
 grunden han købte, ligger ned til fjorden
 hent lige skoene der skal repareres!
 (*GDS*, s. 1520).

Her beskrives forskellen på de to typer som en stilforskel, idet type B er karakteriseret med ordene ”især skriftsprogligt”. Det er muligt at forklaringen skal søges i stillejet². Jeg tør dog ikke udelukke at der faktisk kan findes tilfælde hvor bestemmende type B-konstruktion med efterhængt artikel er det eneste mulige eller spontane førstevalg for en indfødt dansk sprogbruger, og hvor den ’traditionelle’ A-konstruktion med foranstillet determinativ, ikke er adækvat. Eksemplet *Græsset, (som) vi sad på, var endnu vådt* (eksempel 18) snerper i den retning, synes jeg. Og det samme gælder et fast overskriftlignende udtryk som *ugen, der gik* (jf. Martin Paludan-Müller via Shintani 1996: 140) samt bogtitler af typen *Manden der ville være skyldig*.

Når bogtitler som den nævnte kommer ind i billedet her, skyldes det Martin

² Jf. evt. også den stilistiske rangordning i *SAG* (3: 154) af de tilsvarende konstruktioner i svensk med A-typen øverst på formalitets/skriftsprogligheds-skalaen (”Han ringde upp *den* adjutant som tjänstgjorde vid tillfället”), med B-typen (”*adjutanten* som tjänstgjorde”) næstøverst, og med den særlige svenske konstruktion med både foranstillet determinativ og efterhængt bestemt artikel (’dobbelt bestemthed’) nederst som den mest talesproglige (”*den adjutanten* som tjänstgjorde”). Se nærmere om vurderingen af konstruktionerne i *Språkriktighetsboken* (Svenska språknämnden 2005: 133-138) og i Wellander 1919: 178 f. (jf. 1973: 93).

Paludan-Müllers iagttagelse (se Shintani 1996: 144 f.) af at type B i den bestemmende version lader til at være nærmest obligatorisk i bogtitler som fx *Manden der ville være skyldig*, hvor konstruktionen med efterhængt artikel kan synes at fungere som en art fiktionssignal. Iagttagelsen inspirerede efterfølgende Shintani til at foretage en omfattende undersøgelse af bogtitler af type A og B (1998). Denne undersøgelse bekræfter klart den bestemmende B-types dominans i denne teksttype (322 titler overfor 17 af type A) og nuancerer samtidig genrekarakteristikken til ikke udelukkende at omfatte titler på fiktion (billedbøger, romaner, noveller mv.), men i et vist omfang også biografier og essays mv. Se nærmere i Shintani 1998, der også indeholder alle de indgående eksempler.

En anbefaling

I sin 1996-artikel giver Shintani japanske danskstuderende det fornuftige råd at lade være med at bruge bestemmende relativsætninger af type B (135 f.). Men et par år senere (1998: 85) tvivler han efter et længere forskningsophold i Danmark på om han ”kan stå fast ved dette råd”. Under opholdet har han nemlig noteret sig at der lader til at være ”mange der ikke ser nogen betydningsforskel mellem” type A- og type B-konstruktionerne, og som mener at bestemmende type B ”bare tilhører talesproget” – og tilføjer: ”Om det passer, vides ikke rigtig”. Shintani erkender samtidig at forholdet mellem de to konstruktioner ”står uklart” for ham, og at det bør afklares ”engang i fremtiden – så at [han] selv kan give et råd til studerende hvad denne sag angår”.

En sådan afklaring har jeg ikke kunnet levere med denne artikel. Måske er der ”bare” tale om en stilforskel – men det er påfaldende og forvirrende at B-typen af mange af de danskere Shintani har spurgt, vurderes som talesproglig, mens den af *GDS* vurderes som ”især skriftsproglig”. Selv har jeg ikke fornemmelser i hverken den ene eller den anden retning.

Det er imidlertid en kendsgerning at B-typen har et dårligt ry hos i hvert fald nogle sproglærere og oversættere (hvad der også kan ligge bag placeringen af den som talesproglig). På den baggrund tør jeg godt anbefale såvel danske oversættere som japanske og andre udenlandske danskstuderende at følge en hovedregel om at vælge type A (*De breve, der ...*) som den primære mulighed når der med sikkerhed foreligger en bestemmende relativsætning, og at de så vidt muligt forbeholder type B (*Breve, der ...*) til brug ved parentetiske relativsætninger. Det er en anbefaling som også danske sprogbrugere i almindelighed muligvis kan have nytte af at have in mente, men det vil, som det allerede er fremgået i afsnittet ”Fremmed fugl ...” ovenfor, klart være for

restriktivt at opfatte den som en generel afvisning af bestemmende relativsætninger af type B.

Reddet af kommaerne?

Har man sagt relativsætninger – og Shintani – må man også sige kommaer. Jeg slutter af med nogle bemærkninger om kommatering i forbindelse med de bestemmende og parentetiske relativsætninger, specielt om kommateringens muligheder for eventuelt at klare nogle af de problemer der er nævnt i det foregående. **Type A** er som tidligere nævnt entydig på grund af den grammatiske konstruktion med foranstillet bestemt determinativ i korrelatet. Her er den korrekte forståelse af sætningen altså helt uafhængig af om der er brugt traditionelt komma (A^{trad}) eller nyt komma (A^{nyt}) – eller om der, bevidst eller ubevidst, er brugt ’nul-kommatering’, dvs. slet ikke er sat nogen kommaer (A^{nul}):

A^{trad} De breve, der var korrekt frankerede, kom hurtigt frem (entyd. best.).

A^{nyt} De breve der var korrekt frankerede, kom hurtigt frem (entyd. best.).

A^{nul} De breve der var korrekt frankerede kom hurtigt frem (entyd. best.).

Type B, med efterhængt bestemt artikel i korrelatet, er som nævnt dobbelttydig hvis der er brugt traditionelt komma, omend den nok hyppigst vil blive opfattet som parentetisk. (Og den er ligeledes dobbelttydig hvis der er brugt ’nul-kommatering’):

A^{trad} Brevene, der var korrekt frankerede, kom hurtigt frem (dob.tyd./entyd. parent.).

A^{nul} Brevene der var korrekt frankerede kom hurtigt frem (dob.tyd.).

Til gengæld kan den tilsigtede bestemmende betydning overføres korrekt til læseren hvis der bruges nyt komma, for så skal der jo sættes komma efter relativsætningen, men ikke før:

A^{nyt} Brevene der var korrekt frankerede, kom hurtigt frem (entyd. best.).

Type C og D, med indskudt adjektiv foran substantivet, er som nævnt entydige i talt sprog, hvor betydningsforskellen udtrykkes ved at der er trykstærkt determinativ i den bestemmende type C, men tryksvagt determinativ i den parentetiske type D. I skrift fusioneres de to typer til én (**type CD**), der er uhjælpeligt dobbelttydig i skrift hvis der er brugt traditionelt komma:

CD^{trad} De indleverede breve, der var korrekt frankerete, kom hurtigt frem (dobb.tyd.). Formuleringen ”uhjælpeligt dobbeltydig” skal her og i det ovenstående tages med et gran salt, for naturligvis kan dobbeltydigheden fjernes ved forskellige omformuleringer og præciseringer³. Men den kan ikke indenfor det traditionelle kommasystem fjernes ved hjælp af kommateringen alene. Er der derimod brugt nyt komma, ophæves dobbeltydigheden ved at der skal sættes komma både før og efter den parentetiske sætning, og ved at der ved den bestemmende sætning kun skal sættes komma efter sætningen:

CD^{nyt} De indleverede breve, der var korrekt frankerete, kom hurtigt frem (entyd. parent.).

CD^{nyt} De indleverede breve der var korrekt frankerete, kom hurtigt frem (entyd. best.).

Hvis der på dette grundlag skulle kåres et kommasystem som vinder i entydiggørelse af dobbeltydige relativsætninger, måtte det altså blive det nye komma. Det er der ikke noget nyt i. Netop det nye kommas evne til at skelne mellem bestemmende og parentetiske relativsætninger er ofte blevet fremhævet i kommadebatten.

Der er dog stadig et par udestående problemer i forbindelse med de bestemmende og parentetiske relativsætninger som hverken det traditionelle eller det nye kommasystem vil kunne klare. Det er for det første det problem man som dansk oversætter kan løbe ind i når man træffer på engelske sætninger hvor det er umuligt at afgøre af forlægget om en relativsætning er ment som bestemmende eller parentetisk. Og det er for det andet det problem man som fx japansk danskstuderende kan have med at afgøre om den relativsætning man er i færd med at skrive eller lige har skrevet, er bestemmende eller parentetisk (jf. Shintani 1996: 135 f.).

Til oversætteren, der som anført forudsættes at sætte traditionelle kommaer, kan man anføre at hvis en sætning i forlægget er dobbeltydig, bør dobbeltydigheden vel bare bevares i oversættelsen. Det går helt af sig selv i den dobbeltydige type CD (*De indleverede breve, der ...*). Og i sætninger uden adjektiv før substantivet, må så den

³ Hvis det fx er afgørende at læseren forstår en sætning som parentetisk, er der under alle omstændigheder ikke andet at gøre end at understrege dette ved hjælp af tydeliggørende greb som fx disse: *De indleverede breve – der var korrekt frankerete – kom hurtigt frem.* – *De indleverede breve (der var korrekt frankerete) kom hurtigt frem.* – *De indleverede breve, der som nævnt var korrekt frankerete, kom hurtigt frem.* Og hvis det gælder om at sikre forståelsen af en sætning som bestemmende, kan man gribe til præciserende omformuleringer som fx *De af de/Den del af de indleverede breve, der var korrekt frankerete/frankeret, kom hurtigt frem.*

grammatisk indiskutable type A (*De breve, der ...*) afvises, da den jo netop er entydig. Tilbage står så kun problemtypen B (*Breve, der ...*), der måske her kunne finde sin egen niche som den konstruktion der signalerer dobbelttydighed (omend den nok primært opfattes som signal for parentetisk sætning). Det er ikke nogen særlig tilfredsstillende løsning, men jeg ser ikke andre muligheder i denne situation. Og denne gang kan det nye komma ikke løse problemet. Reglerne forudsætter jo at der *enten* er tale om en parentetisk sætning, der så skal have obligatoriske kommaer både før og efter sig (RO 2012: § 47.5.a), *eller* en bestemmende, med obligatorisk komma efter sætningen (§ 49.1). Kommareglerne kræver at der skal træffes et valg, og det er netop det der ikke er muligt.

For japanske og andre danskstuderende er situationen lidt anderledes. Det er jo dem selv der formulerer deres tekst, så den enkelte må som udgangspunkt selv vide om en konkret relativsætning er ment som bestemmende eller parentetisk. Men det må samtidig erkendes at distinktionen mellem bestemmende og parentetiske relativsætninger er vanskelig, også for indfødte danskere (jf. fx Galberg Jacobsen 1996: 25), og at det ikke er rimeligt at forvente at den skrivende til enhver tid vil kunne placere sine relativsætninger i den ene eller den anden gruppe. Problemet ligger her ikke hos sprogbrugerne, men i regelstivheden i de officielle kommadirektiver (se evt. nærmere i Galberg Jacobsen 2010: 1111).

Men i øvrigt er løsningen for de danskstuderende mv. principielt den samme som for oversætterne: Er der valgt traditionelt komma, signalerer type CD klart og type B mindre klart den ønskede (nødtvungne) uklarhed. Er der derimod valgt nyt komma (jf. Shintani 2004: 256), klapper regelfælden. Her har altså det traditionelle og stadig mest udbredte komma det klare fortrin fremfor det nye at det ikke tvinger den skrivende til at træffe et valg som han eller hun ikke kan træffe.

Too restricted? On restricted relative clauses referring to a noun with enclitic definite article

Henrik Galberg Jacobsen

Summary

The subject of this paper is Danish relative clauses, especially restrictive relative clauses referring to an antecedent noun inflected with the enclitic definite article, e.g. *breve-ne (som)* ... ‘the letters (that) ...’ as opposed to the construction with the preposed definite article (determiner), e.g. *de breve (som)* ... ‘the letters that ...’, the latter (type A) unambiguously denoting a restrictive (bestemmende) clause, and the former (type B) ambiguously denoting either a restrictive or a non-restrictive (parentetisk) clause. The greater part of the paper deals with the type B-clause used in a restrictive sense, which has often been rejected as an incorrect construction, and it is stated – mainly due to documentation published by Toshihiro Shintani (1996, 1998) and Rie Obe (2004) – that this usage must be acknowledged as a genuine Danish construction. Trying to “forbid” the restrictive type B construction thus would be clearly unreasonable – although it still is a word of good advice to choose the unambiguous type A construction when the restrictive sense is the intended one. The paper concludes by some remarks on punctuation (commas) in relation to the discussed relative clauses.

Litteratur

- Allan, Robin *et al.* 1995. *Danish. A Comprehensive Grammar*. London & New York: Routledge. (2. udg. = Lundskær-Nielsen & Holmes 2010).
- Baden, Jacob. 1785. *Forelæsninger over det Danske Sprog, eller Resonneret Dansk Grammatik*. København: Horrebow.
- Børup, Ane. 2000. *Dansk Basisgrammatik*. København: Gyldendal.
- Dichman. 1800. *Forsøg til en dansk Sproglære*. København: Schultz.
- Flor, C. 1864. *Dansk Sætningslære*. København: Gyldendal.
- Galberg Jacobsen, Henrik. 1996. *Sæt nyt komma. Regler, grammatik, genveje og øvelser*. København: Dansklærerforeningen.
- Galberg Jacobsen. 2010. *Ret og Skrift. Officiel dansk retskrivning 1739-2005*, 1-2.

- Odense: Syddansk Universitetsforlag. (Netpubliceret på *dansksproghistorie.dk*, løbenummer 42).
- GDS = Hansen & Heltoft 2011.
- Gregersen, Frans. 1996. "Parentetiske og restriktive relativsætninger", Kristiansen, Tore *et al.* (red.). *Dansk Sproglære*, 111-112. København: Dansklærerforeningen.
- Hansen, Erik & Heltoft, Lars. 2011. *Grammatik over det Danske Sprog*, 1-3. København: Det Danske Sprog- og Litteraturselskab.
- Hansen, Aage. 1927. *Bestemt og ubestemt substantiv. Bidrag til dansk substantivsyntaks*. I. København: Arnold Busck.
- Hansen, Aage. 1967. *Moderne Dansk*, 1-3. København: Grafisk Forlag.
- Hjørnager Pedersen, Viggo. 1988. "Translation and Linguistic Change as Exemplified in a Number of Translations into Danish within the EEC", *Essays on Translation*, 47-60. København: Erhvervsøkonomisk Forlag.
- Høysgaard, Jens. 1752. *Methodisk Forsøg til en Fuldstændig Dansk Syntax*. (Optrykt i *Danske Grammatikere* 5, 1923. København: Gyldendal).
- Koefoed, H.A. 1958 (14. opl., 1979). *Danish*. London: Hodder and Stoughton.
- Lefolii, H.H. 1906. "Strøtanker, navnlig om vore relativformer", *Danske Studier*, 113-138.
- Lomholt, Jørgen. 1982. *Le Danois Contemporain*. København: Akademisk Forlag.
- Lundskær-Nielsen, Tom & Holmes, Philip. 2010. *Danish. A Comprehensive Grammar*, London og New York: Routledge. (2. udg. af Allan *et al.* 1995).
- Matzen, M. 1893. *Modersmaalets Sproglære*. København: Gyldendal.
- Mikkelsen, Kr. 1911. *Dansk ordføjningslære*. København: Lehmann & Stages Forlag. (Fotografisk optryk, 1975).
- Møller Andersen, Nina. 2004. "Kan man oversætte et komma?", Jørgensen, Henrik & Stray Jørgensen, Peter. *På godt dansk. Festskrift til Henrik Galberg Jacobsen i anledning af hans 60 års fødselsdag den 4. februar 2004*, 23-29. Århus: Wessel og Huitfeldt.
- Obe, Rie. 2004. "Denmākugo ni mirareru {meishi kichikei + seigenteki kanikeisetsu} no shiyō ni tsuite" (= "Om brugen af restriktive relativsætninger med substantiv i bestemt form som korrelat i dansk"), *IDUN* 16, 25-54 (dansk resumé: 49-53).
- RO 2012 = Dansk Sprognævn. 2012. *Retskrivningsordbogen*, 4. udg. København: Alinea A/S. (Netpubliceret på *dsn.dk*.)
- SAG = Teleman, Ulf; Hellberg, Staffan; Andersson, Erik. 1999. *Svenska Akademiens grammatik*, 1-4. Stockholm: Norstedts.

- Shintani, Toshihiro. 1988. "Denmākugo no kankeisetsu to senkōshi no gentei hōhō ni tsuite" (= "Relativsætninger og deres korrelaters bestemmelsesmåder i dansk"), *IDUN* 8, 3-32 (dansk resumé: 28-30).
- Shintani, Toshihiro. 1990. "Gendai denmākugo no s-passiv to blive-passiv yōhō ni tsuite" (= "Om brugen af s-passiven og blive-passiven i moderne dansk"), *IDUN* 9, 65-92 (dansk resumé: 88-90).
- Shintani, Toshihiro. 1992. "Denmākugo ni okeru judōtai no hindo – bungaku sakuhin nado ni okeru judōtai hindo sū no sanshutsu hōhō –" (= "Om udregningsmetoden af passivens hyppighed i dansk"), *IDUN* 10, 101-120 (dansk resumé: 118 f.).
- Shintani, Toshihiro. 1994. "Gendai denmākugo no bunpōteki konmahō" (= "Den grammatiske kommativering i moderne dansk"), *IDUN* 11, 73-114 (dansk resumé: 113).
- Shintani, Toshihiro. 1996. "Denmākugo ni okeru meishino kichikei o senkōshi to suru seigenteki kankeisetsu ni tsuite" (= "Om bestemmende relativsætninger med et substantiv i bekendthedsform som korrelat i dansk"), *IDUN* 12, 105-148 (dansk resumé: 134-146).
- Shintani, Toshihiro. 1998. "Den mand der kalder sig Alvard vs. Manden der ville være skyldig. Denmaakugo no shōsetsu no daimei to seigenteki kankeisetsu no senkōshi no gentei hōhō ni tsuite" (= "... – Om danske titler på romaner og bestemmelsestyperne i bestemmende relativsætningers korrelater", *IDUN* 13, 55-88 (dansk resumé: 85-86).
- Shintani, Toshihiro. 2004a. *Denmaakugo no konmahō. Konmahō no shogensoku. Konma-rekishikon* (dansk titel: *Danske kommativeringer. Kommaregler. Kommaleksikon*). Osaka: Osaka University of Foreign Studies.
- Shintani, Toshihiro. 2004b. "Hvilken kommativering skal japanske studerende lære, den traditionelle eller den nye?", Jørgensen, Henrik & Stray Jørgensen, Peter. *På godt dansk. Festskrift til Henrik Galberg Jacobsen i anledning af hans 60 års fødselsdag 4. februar 2004*, 253-257. Århus: Wessel og Huitfeldt.
- Shintani, Toshihiro; Obe, Rie; Breck Pedersen, Thomas. 2014. *Denmākugo* (= *Dansk sprog*). Osaka: Osaka University Press.
- Svenska språknämnden. 2005. *Språkriktighetsboken*. Stockholm: Norstedts.
- Wellander, Erik. 1939. *Riktig svenska*. Stockholm mv.: Esselte Studium. (4. udg., 1973).
- Zola Christensen, Robert & Christensen, Lisa. 2005. *Dansk grammatik*. Odense: Syddansk Universitetsforlag. (3. udg., 2014, v. Lisa Holm Christensen og Robert Zola Christensen).